

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Alda Laviņa

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2021. gada 17. novembrī

lietā Nr. 2021-05-01

**„Par Civillikuma 242. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas
Satversmes 96. un 110. pantam”**

1. Satversmes tiesa 2021. gada 4. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2021-05-01 „Par Civillikuma 242. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 110. pantam” (turpmāk – Spriedums) un nosprieda:

1) izbeigt tiesvedību lietā daļā par Civillikuma 242. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam;

2) atzīt Civillikuma 242. panta 5. punktu, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu par aizbildni būt personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. pantam;

3) attiecībā uz personām, kurām piemērots Civillikuma 242. panta 5. punkts un kuras šā sprieduma spēkā stāšanās dienā ir uzsākušas un turpina savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Civillikuma 242. panta 5. punktu, ciktāl tas nosaka absolūtu aizliegumu par aizbildni būt personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai

noņemšanas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. pantam un spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskārums rašanās dienas.

Piekrītu Spriedumā izklāstītajai argumentācijai par Satversmes 96. un 110. panta tvērumu, kā arī tam, ka izskatītajā lietā bija vērtējams vienīgi tas, vai valsts, pieņemot apstrīdēto normu, ir izpildījusi tai Satversmes 110. pantā noteikto pienākumu nodrošināt aizsardzību ikvienam bērnam, kas palicis bez vecāku gādības. Tomēr nevaru piekrist vairākiem secinājumiem, kas bijuši par pamatu nolēmumam par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 110. pantam.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Izskatītajā lietā Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai apstrīdētā norma, kas aizliedz par bērna aizbildni kļūt personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, atbilst Satversmei. Izvērtējot to, vai likumdevējs, veicot pasākumus, kas vērsti uz tāda bērna aizsardzību, kurš palicis bez vecāku gādības, ir ievērojis samērīguma principu, Sprieduma 16. punktā atzīts, ka apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums ir absolūts un tāpēc tā satversmības pārbaudē ir piemērojama Satversmes tiesas judikatūrā attīstītā absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija.

Savus apsvērumus par to, kādēļ nevaru piekrist Satversmes tiesas judikatūrā attīstītajai absolūta aizlieguma definīcijai un kādēļ tāds tiesību normā ietverts aizliegums, kas attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai tās piedraudējumu, – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas –, nav uzskatāms par absolūtu, jau esmu norādījis iepriekš savās atsevišķajās domās par Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-01-01 un 2021. gada 25. marta spriedumu lietā Nr. 2020-36-01 (*sk. Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-01-01 un lietā Nr. 2020-36-01*). Tāpat jau iepriekš esmu norādījis uz absolūta aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģijas piemērošanas trūkumiem, secinot, ka ikviena pamattiesību ierobežojuma – arī tāda, kas neparedz izņēmumus un ir noteikts uz nenoteiktu laiku, – satversmību

var efektīvi pārbaudīt, piemērojot Satversmes tiesas judikatūrā atzīto pamattiesību ierobežojuma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju (*sk. Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķo domu lietā Nr. 2019-29-01 3.2. punktu un Satversmes tiesas tiesneša Alda Laviņa atsevišķās domas lietā Nr. 2020-50-01*). Šie paši apsvērumi attiecināmi arī uz izskatītajā lietā apstrīdēto normu un tajā ietvertā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģiju, tāpēc tos šeit neatkārtosu.

3. Piekrītu Spriedumā secinātajam, ka apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķis ir preventīvi pasargāt bērnu no vardarbības un ka šāds aizliegums ir piemērots minētā mērķa sasniegšanai (*sk. Sprieduma 15. un 17. punktu*).

Tomēr nevaru piekrist tiesas secinājumiem, kas bijuši par pamatu tam, lai apstrīdētajā normā ietvarto aizliegumu atzītu par nesamērīgu, proti, secinājumiem, ka šajā normā ietvertā aizlieguma mērķi līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem un ka bāriņtiesai, ievērojot piesardzības principu, katrā konkrētajā gadījumā būtu individuāli jāvērtē, vai persona, kas iepriekš izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, var radīt apdraudējumu bērnam. Manuprāt, šāds individuāls izvērtējums ir nepieciešams vienīgi atsevišķos izņēmuma gadījumos, kad personai, kura pretendē uz aizbildņa statusu, ar konkrēto bērnu jau ir izveidojušās ģimeniskas attiecības un aizbildnības nodibināšana ir nepieciešama šo attiecību saglabāšanai, nevis katrā gadījumā, kad ir nepieciešams iecelt bērnam aizbildni.

4. Satversmes tiesa savā iepriekšējā judikatūrā atzinusi, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un vislabākās intereses. Likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie normatīvie akti aizsargātu bērna likumiskās intereses iespējami labākajā veidā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-02-0106 11. punktu*). Turklāt bērna tiesības un likumiskās intereses tiek skartas ne tikai tad, kad lēmums jāpieņem tieši attiecībā uz bērnu, bet arī tad, kad lēmums var būt tikai attiecināms uz bērnu vai var netieši skart bērnu. Jebkuras

citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama (sk. *Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 16.2. punktu*).

Spriedumā secināts, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, nav pēc būtības apsvēris iespēju, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties un ka var pastāvēt kādi alternatīvi līdzekļi, kas iepriekš par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem sodīto personu tiesības aizskartu mazāk, bet neprasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts. Atsaucoties uz savu iepriekšējo judikatūru, Satversmes tiesa norāda: paredzot aizliegumu, likumdevējam ir nevis jāvadās no vispārīgām prezumpcijām, bet gan pēc iespējas jāveicina individuāla taisnīguma sasniegšana (sk. *Sprieduma 20. un 21. punktu*). Taču izskatītajā lietā būtiski ir tas, ka nedz Satversmes 96. pants, nedz 110. pants neaizsargā personas vēlmi nodrošināt ārpusģimenes aprūpi bērnam. Citiem vārdiem sakot, no minētajām Satversmes normām personai, kura vēlas kļūt par aizbildni, neizriet tiesības īstenot konkrēta bērna aprūpi. Satversmes tiesa to konstatē, konkretizējot Satversmes 96. panta un 110. panta tvērumu (sk. *Sprieduma 10.1. un 10.2. punktu*), tomēr tālāk, pārbaudot apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma samērīgumu, neņem vērā.

Lai gan apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums visupirms attiecas uz personu, kura pretendē uz aizbildņa statusu, tas tieši skar arī bez vecāku gādības palikušā bērna intereses. Proti, izskatītajā lietā Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, ir izpildījis tam no Satversmes 110. panta izrietošo pienākumu īpaši palīdzēt bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības. Tādēļ Satversmes tiesai, lai tā izvērtētu, vai likumdevējs šo pienākumu veicis pienācīgi, proti, vai ir ievērots samērīguma princips, bija jākonstatē, kas konkrētā tiesiskā regulējuma izstrādes procesā bija uzskatāms par bērna vislabākajām interesēm un vai apstrīdētajā normā šīs intereses ir ņemtas vērā.

5. Aizbildnība ir tiesību institūts, kura mērķis ir nodrošināt, lai bērnam, kurš palicis bez vecāku gādības, tiek nodrošināta nepieciešamā audzināšana un aprūpe. Saskaņā ar Civillikuma 223. pantu tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna dabiskie aizbildņi. Taču par bērna aizbildņiem nevar būt vecāki, kuri zaudējuši aizgādības tiesības. Tātad, ja pēc tiesas

sprieduma vai kāda cita no pašu gribas neatkarīga iemesla dēļ abi vecāki zaudē šīs tiesības, bērnam tiek nodibināta aizbildnība vai bāriņtiesa lemj par citu ārpusģimenes aprūpes veidu. Ja aizgādības tiesības zaudē tikai viens vecāks, aizbildnība nodibināma vai bāriņtiesa lemj par citu ārpusģimenes aprūpes veidu gadījumos, kad tas nepieciešams bērna interesēs (*sk. Civillikuma 224. pantu*). Tāpat bāriņtiesa lemj par aizbildnības nodibināšanu un aizbildņa iecelšanu bērnam arī citos Bāriņtiesu likuma 26. pantā noteiktajos gadījumos, piemēram, ja bērna vecāki ir miruši vai izsludināti par mirušiem.

Civillikuma 252. pants noteic, ka aizbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus. Aizbildnim sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu. Aizbildnis pats var uzņemties audzināšanu vai arī uzticēt to kādai citai personai, kurai uz to ir vajadzīgās spējas (*sk. Civillikuma 252. pantu*). Aizbildnis ir bērna likumiskais pārstāvis, kura pienākums ir sekmēt bērna interešu un vajadzību apmierināšanu, pārstāvēt bērnu tiesiskajos darījumos un gādāt par viņa mantu (*sk. Civillikuma 261. un 269. pantu*). Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 36.¹ panta pirmo daļu, Valsts sociālo pabalstu likuma 3. pantu un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 1600 „Kārtība, kādā piešķir un izmaksā atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu” valsts paredz finansiālu atbalstu ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniegšanai atbilstoši likumā par valsts budžetu kārtējam gadam piešķirtajiem līdzekļiem, proti, aizbildnis saņem no valsts atlīdzību pabalsta formā. Civillikuma 303.–306. pantā ir noteikts arī tas, ka aizbildnim nav pienākuma par saviem līdzekļiem uzturēt aizbilstamo.

Atbilstoši Civillikuma 229. pantam vecākiem ir tiesība saviem bērniem testamentā iecelt aizbildņus. Savukārt gadījumos, kad vecāki nav izteikuši savu gribu aizbildņa iecelšanā, aizbildnība pār bērnu piekrīt visupirms viņa tuvākajiem radniekiem. Par tuvākajiem bērna radniekiem uzskatāmi tie, kas, viņam mirstot, būtu viņa likumiskie mantinieki. Lai tiktu nodibināta šāda aizbildnība, ir nepieciešams bāriņtiesas apstiprinājums. Bāriņtiesa par aizbildņiem izrauga no vienādi tuviem radniekiem piemērotākos, bet, ja tuvākie izrādītos nepiemēroti, tad tālākos (*sk. Civillikuma 235. pantu*). Civillikuma 236. pants noteic: ja starp nepilngadīgā radniekiem neatrodas spējīgi vai arī ja spējīgie nevar uzņemties

aizbildnību, vai ja viņus atlaiž vai atceļ no aizbildņa pienākumu pildīšanas, kā arī ja nepilngadīgajiem nemaz nav radnieku, aizbildņus ieceļ bāriņtiesa no citu personu vidus, un tai jārikojas šajā ziņā pašai no sevis, tiklīdz tā dabū zināt, ka ir tādi pilnīgi bāriņi. Tādējādi šobrīd spēkā esošais regulējums pieļauj to, ka par aizbildņiem var kļūt arī personas, kuras ar bērnu nesaista radniecības attiecības.

No minētā izriet, ka aizbildnības institūta būtība un mērķis ir nodrošināt, lai bērns, kurš palicis bez vecāku gādības, saņemtu tam ikdienišķi nepieciešamo aprūpi līdz brīdim, kad viņš atgriežas ģimenē, sasniedz pilngadību vai tiek nodots adoptīvai.

Likumdevējs, nosakot aizliegumu par vardarbību vai tās piedraudējumu sodītai personai kļūt par aizbildni, ir ievērojis piesardzības principu un uzskatījis, ka bērna vislabākajām interesēm atbilst tāds regulējums, kas viņu pasargā pat no vismazākā vardarbības riska. Proti, apstrīdētā norma ir pieņemta, lai novērstu bērna nonākšanu tādas personas aizbildnībā, kura izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, un tādējādi preventīvi pasargātu bērnu no vardarbības riska.

6. Spriedumā atzīts, ka apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķi līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, bāriņtiesa, ievērojot piesardzības principu, varot individuāli izvērtēt to, vai konkrētā persona, kas iepriekš izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, var radīt lielāku apdraudējumu bērna drošībai nekā nesodīta persona, turklāt bāriņtiesa veicot pastāvīgu uzraudzību pār to, vai bērna aizbildnība tiek īstenota atbilstoši bērna vislabākajām interesēm (*sk. Sprieduma 21. punktu*).

Satversmes tiesa savā līdzšinējā judikatūrā ir konsekventi uzsvērusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru aizlieguma mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu un 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 21. punktu*). Tātad, ja lietas izskatīšanas gaitā tiek konstatēts, ka konkrētajā gadījumā pastāv saudzējošāki līdzekļi, Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ar šiem līdzekļiem var sasniegt apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķi

vismaz tādā pašā kvalitātē (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 18.3. punktu un 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 28.2. un 28.3. punktu*). Spriedumā nav sniegti argumenti secinājumam, ka konkrētajā gadījumā ar tiesas norādītajiem līdzekļiem apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķi – bērnu tiesību aizsardzība – var sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

Uzskatu, ka likumdevējam ir tiesības, ievērojot bērna vislabāko interešu prioritātes principu – bērna aizsardzību no vardarbības –, noteiktām sabiedrības grupām paredzēt tādu tiesisko regulējumu, kas nenodrošina absolūtu individualizāciju un vienādā mērā ir attiecināms uz objektīvi salīdzināmiem, kaut arī atšķirīgiem gadījumiem. Šādu regulējumu likumdevējs ir tiesīgs noteikt, ja, izvērtējot riskus, ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka bez šāda regulējuma var tikt apdraudētas bērna intereses. Proti, valstij ir pienākums ar pienācīgu rūpību novērst jebkāda veida vardarbību pret bērnu. Tas nozīmē, ka ir jāveic visaptveroši un integrēti pasākumi, lai nodrošinātu, ka tie pieaugušie, kuri ir atbildīgi par bērnu, ievēro bērna tiesības. Bērna aizsardzībai jā sākas visupirms ar tādiem pasākumiem, kas aizliedz un preventīvi novērš jebkāda veida vardarbību pret bērnu (*sk. arī ANO Bērna tiesību komitejas Vispārējā komentāra Nr. 13 (2011) par bērnu tiesībām būt brīviem no visu veidu vardarbības 5. un 45.–46. punktu*).

Nav iespējams garantēt to, ka persona, kas agrāk izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, vairs nekad neizdarīs nekādus noziedzīgus nodarījumus. Šādu varbūtību nevar izslēgt arī bāriņtiesas vērtējums un pastāvīga uzraudzība pār to, vai bērna aizbildnība tiek īstenota atbilstoši šā bērna vislabākajām interesēm. Pieaicinātā persona biedrība „Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācija” norādījusi: konstatēt risku, ka persona, kura pretendē uz aizbildņa statusu, atkal var uzvesties vardarbīgi, ir iespējams tikai acīmredzamos gadījumos, tomēr šādas personas bieži vien savu vardarbīgo dabu slēpj un to nespēj konstatēt arī psihologs. Vardarbība pret bērnu esot viens no visgrūtāk konstatējamiem nodarījumiem. Turklāt Latvijā neesot veikti tādi regulāri, sistemātiski pētījumi par vardarbību pret bērniem, kas ļautu izvērtēt tendences un ieviest pierādījumos balstītus pasākumus vardarbības novēršanai (*sk. lietas*

materiālu 4. sēj. 122. lp.). Sprieduma 21. punktā tiesa, nemaz neizanalizējusi bāriņtiesas iespējas individuāli izvērtēt to, vai konkrēta persona, kas iepriekš izdarījusi vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, var apdraudēt bērna drošību, aprobežojas ar secinājumu par alternatīvu līdzekļu esību. Proti, šis secinājums nav balstīts uz izvērtējumu un argumentiem par to, kādēļ pieaicinātās personas norādītajiem apsvērumiem par individuāla vērtējuma neiespējamību nav nozīmes un ka ar tiesas norādīto alternatīvo līdzekli apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķi patiešām varētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

Savus secinājumus par to, ka apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nav samērīgs, Satversmes tiesa citstarp pamatojusi ar tās judikatūrā jau iepriekš izteikto atziņu, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties. Proti, kriminoloģiskie pētījumi liecinot, ka septiņu līdz desmit gadu laikā, uzturoties sabiedrībā bez atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, lielai daļai sodīto personu risks atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu nokrītas līdz nesodītu personu riska līmenim, un likumdevējam šādu iespējamību, ka persona var mainīties, vajadzējis ņemt vērā (*sk. Sprieduma 20. punktu*). Neapšaubu to, ka persona laika gaitā var mainīties. Tomēr pilnībā izslēgt risku, ka jau sodīta persona var izdarīt jaunu vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu, nav iespējams un to apliecina arī informācija, ko Valsts probācijas dienests sniedza Satversmes tiesai lietā Nr. 2019-01-01. Analizējot savā rīcībā esošo informāciju par noziedzīgu nodarījumu recidīvu, Valsts probācijas dienests ir secinājis, ka tieši par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu, sodītas personas biežāk izdara jaunus vardarbīgus noziedzīgus nodarījumus (*sk. Valsts probācijas dienesta sniegto informāciju lietas Nr. 2019-01-01 materiālu 2. sēj. 71. lp.*). Turklāt tiesiskā regulējuma izstrāde nevar būt balstīta abstrakti uz zinātnē izteiktiem pieņēmumiem, neanalizējot un neņemot vērā valstī pastāvošo reālo situāciju un sabiedrības attīstības pakāpi. Kā liecina iepriekš citās lietās apkopotie viedokļi un pieejamie pētījumi, tad Latvijā pastāv izteikta tolerance pret vardarbību (*sk., piemēram, biedrības „Centrs MARTA” un Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes docentes Dr. sc. comm. Maritas Zitmanes sniegtos viedokļus 2021. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2020-39-02 7. un 9. punktā, kā arī pētījumu „Vardarbība pret sievietēm un bērniem Latvijā.*

Situācijas apkopojums par statistiku un publiski pieejamajiem kvantitatīvajiem datiem”, 2019.).

Izskatītājā lietā citstarp bija jāņem vērā, ka aizbildnības nodibināšana bērnam var būt nepieciešama arī tādā situācijā, kad viņš zaudējis abus vecākus un bērna labākajās interesēs ir svarīgi rīkoties nekavējoties, lai ieceltu bērnam aizbildni. Šādos gadījumos, padziļināti izvērtējot to, vai konkrētā uz aizbildņa statusu pretendējošā persona ir tam piemērota, var tikt kavēta aizbildņa iecelšana un tas neatbilstu bērna vislabākajām interesēm. Tāpēc ir būtiski, lai likumdevējs noteiktu skaidrus kritērijus, kas jāņem vērā, lemjot par aizbildņa iecelšanu bērnam.

Kā to esmu uzsvēris savās atsevišķajās domās par Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta spriedumu lietā Nr. 2020-36-01, bērni ir tā sabiedrības daļa, kas ir īpaši aizsargājama no vardarbības un tās izraisītām nelabvēlīgām sekām. Vardarbība var atstāt ne tikai īslaicīgas, bet arī paliekošas nelabvēlīgas sekas attiecībā uz bērna attīstību un veselību. Turklāt bērni, kuri cieš no vardarbības, visdrīzāk būs pakļauti vardarbībai arī turpmākajā dzīvē (*sk. arī: World Health Organization. European report on preventing child maltreatment, 2013*). Izskatītājā lietā bija jāņem vērā arī tas, ka bērni, kuri palikuši bez vecāku gādības, bieži vien savā mūžā jau iepriekš ir piedzīvojuši vardarbību un ieguvuši traumatisku pieredzi (*sk. pieaicinātās personas biedrības „Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācija” viedokli lietas materiālu 4. sēj. 122. lp.*). Tādēļ šādiem bērniem ir nepieciešama īpaši droša vide bez jebkādiem vardarbības riskiem.

Līdz ar to uzskatu, ka nepastāv alternatīvi apstrīdētajā normā ietvertā aizlieguma mērķa sasniegšanas līdzekļi.

7. Lai gan aizbildnības institūts nav vērsts uz ģimenes izveidošanu vai saglabāšanu, Civillikuma normas, kas regulē aizbildņa iecelšanu, pieļauj tādu situāciju, ka personai, kura pretendē uz aizbildņa statusu, ar konkrēto bērnu jau ir izveidojušās ģimeniskas attiecības un aizbildnības nodibināšana citstarp ir nepieciešama, lai šīs attiecības saglabātu, ļaujot bērnam palikt ģimeniskā vai viņam pazīstamā vidē. Šādā situācijā apstrīdētā norma var novest pie kolīzijas starp bērna tiesībām uz aizsardzību no vardarbības un bērna tiesībām uzaugt

ģimeniskā vidē, kas ir vienlīdz prioritāri ar bērnu tiesību aizsardzību saistīti apsvērumi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.1. punktu*).

Tādēļ konkrētajā gadījumā likumdevēja uzdevums bija samērīgi līdzsvarot nepieciešamību nodrošināt bērna aizsardzību pret vardarbību un nepieciešamību pēc iespējas nodrošināt to, ka bērns uzaug ģimeniskā vidē. Savukārt Satversmes tiesai bija jāvērtē, kā likumdevējs ir līdzsvarojis šos dažādos aspektus, lai atrastu bērna vislabākajām interesēm atbilstošāko situācijas risinājumu.

Likumdevējs, nosakot aizliegumu par vardarbību vai tās piedraudējumu sodītai personai kļūt par aizbildni, ir uzskatījis, ka bērna vislabākajām interesēm atbilst tāds regulējums, kas viņu pasargā pat no vismazākā vardarbības riska. Uzsveru, ka jebkāda veida vardarbība pret bērnu ir nepieļaujama un valstij, ievērojot piesardzības principu, ir pienākums veikt visus nepieciešamos preventīvos pasākumus, lai pēc iespējas aizsargātu bērnu no vardarbības. Taču, kā jau iepriekš tika minēts, bērna tiesības uzaugt ģimeniskā vidē arī ir tāds ar bērnu tiesību aizsardzību saistīts apsvērums, kas atbilst bērna vislabākajām interesēm. Tomēr apstrīdētā norma tādā gadījumā, kad persona, kurai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, pretendē uz aizbildņa statusu un starp šo personu un konkrēto bērnu jau izveidojušās ģimeniskas attiecības, liedz izvērtēt arī šo apsvērumu. Tādēļ šādā izņēmuma gadījumā apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums var neatbilst bērna vislabākajām interesēm. Tādējādi likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, šaurā aspektā tomēr nav samērīgi līdzsvarojis nepieciešamību nodrošināt bērna aizsardzību pret vardarbību un nepieciešamību pēc iespējas nodrošināt to, ka bērns uzaug ģimeniskā vidē.

Tādēļ uzskatu, ka apstrīdētā norma, ciktāl tajā noteiktais aizliegums attiecas uz personu, kura pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas pretendē uz aizbildņa statusu un kurai ar konkrēto bērnu jau ir izveidojušās ģimeniskas attiecības, neatbilst Satversmes 110. pantam.

Tiesnesis

Aldis Laviņš